

воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (Дата звернення: 11.11.2022).

6. Рішення ЄСПЛ у справі Nolan and K. v. Russia. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-91303> (Дата звернення: 11.11.2022).

Науковий керівник: Батанов Олександр Васильович провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, д.ю.н., професор.

Пателіна Анастасія Анатоліївна

*аспірант кафедри фінансового та адміністративного права
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

СУДОВА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року Указом Президента України по всій території України було введено правовий режим воєнного стану [1], у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України. Відповідно до ст. 55 Конституції України визначено, що права, свободи людини і громадянина захищаються судом. А в ст. 64 серед конституційних прав і свобод людини і громадянина, що не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану визначено і право особи звернутися до суду [2].

З такою метою, Верховною Радою України в перші дні війни було прийнято нормативно-правовий акт, спрямований на забезпечення здійснення правосуддя в умовах війни та воєнного стану. Відповідно до цього Закону, Верховна Рада України визначила, що «У разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами може бути

змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, що не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебувають на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється» [3].

Таким чином, частина справ, що за територіальною підсудністю належали до судів, що тимчасово перебували/ перебувають чи на території яких велися активні бойові дії були передані до судів на території яких не велися активні бойові дії. Конституційні державні інституції в умовах введення такого правового режиму як воєнний стан, незважаючи на загрози та небезпеку, зобов'язані функціонувати. До того ж, функціональна діяльність цих інституцій задля забезпечення і захисту національних інтересів і безпеки України та її народу має бути максимально цілеспрямованою, раціонально дієвою, безперервною і такою, що відповідає концентрованим, нагальним викликам військового часу.

При цьому слід зазначити, в ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що у період воєнного стану можуть вводиться певні обмеження прав людини, зокрема: права на працю та права вільно обирати місце роботи; права власності; свободи пересування; права зборів і маніфестацій; права створювати політичні партії та мати в них членство; часткове обмеження свободи слова; свободи підприємництва; права на житло; права на достатній життєвий рівень (п. 20 ч. 1) [4].

Закріплення переліку прав, які не можуть бути обмежені навіть у час дії воєнного стану, є конституційною гарантією прав людини і громадянина. Так, у разі дії воєнного чи надзвичайного стану це не може бути підставою для застосування тортур, жорстокого чи принижуючого людську гідність

поводження або покарання, для будь-яких обмежень права на життя, свободу думки, совісті, релігії в розумінні цих прав і свобод, прийнятому в Міжнародному пакті про громадянські й політичні права й у законах України. А будь-які спроби використати введення воєнного або надзвичайного стану для захоплення влади чи зловживання нею тягнуть за собою визначену законом відповідальність.

З перших днів війни суди, на територіях, де це було можливо розглядали термінові справи (насамперед кримінальні) і лише в порядку письмового провадження. Більшість же справ, що стосувалися цивільного, адміністративного чи господарського судочинства переносилися на два-три місяці вперед. При цьому, слід зауважити, що з перших днів війни Рада суддів ухвалила рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Серед основних рекомендацій щодо розгляду судових справ можливо виділити наступні: - суди по можливості мають відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів); - суди мають розглядати справи, які не є невідкладними, за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження; - суди мають виважено підходити до питань, пов'язаних з поверненням процесуальних документів, залишенням їх без руху тощо; - суди мають продовжувати процесуальні строки щонайменше до закінчення воєнного стану [5].

Враховуючи викладене вище, можливо аргументувати що нормативно-правове забезпечення діяльності судів в умовах воєнного стану дозволяє повноцінно здійснювати правосуддя щодо захисту прав людини. При цьому законодавством України враховано особливості здійснення правосуддя судами, що тимчасово знаходяться в зоні активних бойових дій чи перебувають в окупації.

Висновки. Права людини в умовах воєнного стану є особливо вразливими, а їх захист може бути ускладненим. У Конституції України й відповідних законах України передбачений механізм, що дає змогу обмежити реалізацію певних прав. Особлива відповідальність у процесі захисту прав

людини, особливо в умовах протистояння військовій агресії РФ, покладена на державу в особі уповноважених Конституцією та законами органів державної влади. При цьому, слід зазначити, що суди в умовах воєнного стану забезпечують безперервний розгляд справ, з метою захисту прав людини.

Джерела:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/ed20220224#Text>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України від 09.03.2022 р. № 2112-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
5. РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Офіційний сайт Ради суддів України. 02.03.2022. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>

Науковий керівник: Артеменко Олена Вікторівна к.ю.н., професор кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України.